

FORMATIEF TOETSEN

Tekst: Marguerite Irrgang • Illustratie: Shutterstock

Corona verandert het denken over toetsen

Minder cijfers, meer feedback

Door de corona-epidemie heeft formatief evalueren een impuls gekregen. Het thuisonderwijs van dit voorjaar dwong veel docenten op zoek te gaan naar andere manieren om te zien of leerlingen de stof oppakken en beheersen. Die formatieve aanpak blijft in het nieuwe schooljaar behouden, zo blijkt uit een rondgang langs drie scholen.

Een van de scholen waar formatief toetsen en beoordelen een definitieve plek in het schoolplan heeft gekregen, is het Sint-Janslyceum in Den Bosch. Jean Wiertz is er sinds tweeënhalft jaar rector. “Toen ik op deze school startte, werden er enorm veel summatieve toetsen afgenomen. Ik ben snel aan het werk gegaan om daar verandering in te brengen en gelukkig kreeg ik het personeel mee. We waren al in vakgroepen aan het nadenken over formatief evalueren, toen we door corona werden gedwongen om onze ideeën in korte tijd uit te voeren. Op afstand lesgeven had een vliegwieleffect. Docenten gingen nadenken over andersoortige opdrachten en andere manieren van toetsen”, vertelt Wiertz.

PERSOONLIJKE ADVIEZEN

Op het Ichthus Lyceum in Driehuis was formatief evalueren al langer een thema. De school maakt deel uit van een leernetwerk over dit onderwerp: een gezamenlijk initiatief van SLO, Hogeschool Utrecht, Wageningen Universiteit en de VO-Raad. Anja Schoots is onderwijskundig projectleider bij het Ichthus Lyceum en vanaf het begin betrokken bij het netwerk. “We wilden in onze lessen beter omgaan met het stellen van doelen en het maken van formatieve opdrachten voor leerlingen. Corona heeft ons op dat gebied veel gebracht. Via Google Classroom kunnen we het leerproces op afstand nu goed overzien. Leerlingen zien welke opdrachten ze moeten maken en docenten zien wanneer en hoe leerlingen dat doen. Iedereen heeft overzicht en wij kunnen leerlingen persoonlijke leeradviezen geven in de vorm van feedback en tips. We hebben tijdens het afstandsonderwijs ook een beoordelingssysteem in Magister gezet. Per vak werd daar wekelijks aangegeven hoe leerlingen ervoor stonden. We gaven een o, v of g. Leerlingen konden vragen stellen over hun niveau en zichzelf aan de hand daarvan verbeteren”, legt Schoots uit.

PEERFEEDBACK

Voor veel scholen was het in de eerste weken van het thuisonderwijs wel zoeken. Feedback geven kost tijd; hoe houd je de situatie werkbaar? “We hebben in de coronatijd allemaal overgewerkt”, zegt Schoots. “Maar in de loop van de tijd ging het steeds beter. We hadden wekelijks overleg en hebben uiteindelijk voor een stappenplan gekozen waarin formatieve feedback een grote rol kreeg. Peerfeedback deed zijn intrede: bij Nederlands moesten leerlingen bijvoorbeeld een essay schrijven dat we eerst lieten nakijken door een andere leerling, die daarvoor van ons een hulpmiddel kreeg aangereikt. Daarna ging de schrijvende leerling weer aan de slag en werd het definitieve resultaat nagekeken door de docent. Die ging in op één of twee gerichte punten: het is onmogelijk om in korte tijd 130 essays uitvoerig te becommentariëren.” Het Ichthus Lyceum koos voor zo min mogelijk summatieve toetsen en veel openboektoetsen, vanuit de gedachte

‘We blijven feedback geven in Magister. Niet meer elke week, maar wel van tijd tot tijd’

dat de leerling ook daarbij met de stof aan de slag is. “Docenten werden steeds creatiever: zo gaf een docent Duits leerlingen de opdracht een rondleiding door hun huis te geven waarbij ze specifiek moesten letten op naamvallen”, aldus Schoots.

Het leernetwerk formatief evalueren waar Ichthus deel van uitmaakt, wordt begeleid door SLO. Dit landelijke kenniscentrum voor leerplanontwikkeling begon hier drie jaar geleden mee, vertelt leerplanontwikkelaar Gerdineke van Silfhout. “We zagen schoolleiders vaak worstelen met de toetscultuur op school. Soms kregen leerlingen wel honderdvijftig tot tweehonderd toetsen per jaar! Dan is het toetsbeleid doorgeschoten. Wij vinden het belangrijk om leerlingen te betrekken bij wat ze leren. Door formatief evalueren krijgen ze beter inzicht in het leerproces.”

Het gebrek aan contacttijd in de periode van thuisonderwijs dwong docenten terug te gaan naar de kern: wat is het belangrijkste dat leerlingen moeten leren? Van Silfhout: “Er ontstonden prachtige voorbeelden van toetsen op afstand. Toen de centrale examens niet doorgingen, schreef de vakvereniging Levende Talen bijvoorbeeld een prijsvraag uit die tot heel mooie voorbeelden leidde. Schrijfvaardigheid gecombineerd met literatuur, prachtige evaluatievragen voor leesvaardigheid. Op veel scholen namen docenten elkaar op sleeptouw.”

NEUS VOOR KWALITEIT

Een andere school die vanaf het begin betrokken is bij een leernetwerk formatief evalueren, is het Ubbo Emmius in Groningen. Sander Loeff is schoolleider op een van de zeven locaties. Ook daar werd in het verleden veel getoetst. Inmiddels is de hoeveelheid toetsen flink teruggebracht en zet de school op formatief gebied flinke stappen. “Het doel is om leerlingen een neus voor kwaliteit te laten ontwikkelen. Laat ze bijvoorbeeld zelf een beoordelingsmodel schrijven voor een Engelstalige brief en aan de hand daarvan feedback geven.”

De coronacrisis heeft de school veel opgeleverd, zegt Loeff. “We hadden gelukkig al Teams-sites voor elke klas, zodat we meteen op online lessen konden overstappen. In overleg hebben we veel summatieve toetsen laten vervallen. Er zijn meer mondelinge toetsen afgenomen en we hebben andere vormen gebruikt om na te gaan of leerlingen de stof hadden begrepen. We merkten dat leerlingen dit waardeerden. Een van de leerlingen gaf bij het maken van een vlog aan dat-ie liever een filmpje maakt dan een verslag schrijft.”

De schoolleider vervolgt: “Ik heb docenten veel vrijheid gegeven en dat heeft resultaat gehad. Docenten zijn creatiever geworden, ook in het voorbereiden en van lessen en in formatieve evaluatie. Ik heb ze meteen gevraagd een nieuw jaarprogramma te schrijven. Zo kunnen we voortbouwen op de inzichten die we hebben opgedaan.”

‘Sommige vakken hebben de leerlingen portfolio’s laten maken; daar houden we aan vast’

OVERGAAN

Door de verschuiving van summatief naar formatief toetsen kwam op veel scholen de overgang naar het volgende leerjaar in een ander daglicht te staan. Bij het Sint-Janslyceum kregen leerlingen en ouders hierin een belangrijke stem. Leerlingen moesten zelf motiveren waarom ze konden overgaan. Rector Wiertz: “We hebben de leerlingen veel feedback gegeven; ze wisten hoe ze ervoor stonden. Alle leerlingen hebben een driehoeksgesprek met hun mentor en hun ouders gevoerd. Die gesprekken zijn heel goed verlopen. Er zijn wel leerlingen blijven zitten, maar daar kwamen we in de gesprekken goed uit. Voor leerlingen met achterstanden hadden we een pakket maatregelen klaarliggen. Die maximale ondersteuning was ook voor docenten prettig. Zij zagen voor dit schooljaar beren op de weg. Dankzij de maatregelen hebben ze het vertrouwen dat het goed komt. Het draait meer om leren leren. Met de juiste feedback krijgt de leerling meer de touwtjes van zijn leerproces in handen”, besluit Wiertz.

DRAAGVLAK

Het harde werken tijdens de crisis heeft op Ubbo Emmius ook voor voldoening gezorgd, vertelt Sander Loeff. “De hele school is opgeknapt en het ondersteunende team is hechter dan ooit. De kantinejuffrouw stond tijdens de toetsweken – die waren gewoon op school – zelfs als suppoost aan de deur om te checken of de leerlingen via de goede ingang binnenkwamen. Docenten hebben sommige leerlingen beter leren kennen. Waren ze niet in de les, dan werd er gebeld. Ook het formatief evalueren heeft verrassend goed uitgedaan. We hebben geleerd om leerlingen meer controle te geven over hun leerproces.” Op het Ichthus Lyceum heeft de coronatijd eveneens voordelen opgeleverd. Om niet weer in oude gedragspatronen

Om niet in oude gedragspatronen te vervallen, heeft de school een onderwijsontwikkelteam in het leven geroepen

te vervallen, heeft de school een onderwijsontwikkelteam in het leven geroepen. “Het team bespreekt regelmatig de stand van zaken met de voorzitters van de vaksecties”, zegt Anja Schoots. “Als we opnieuw de deuren moeten sluiten, kunnen we meteen weer online aan de slag. Al het lesmateriaal staat in Google Classroom. Daardoor lopen leerlingen die thuiszitten, geen achterstand meer op. Sommige vakken hebben de leerlingen ook portfolio’s laten maken, die elk jaar aangevuld kunnen worden. Daar houden we aan vast: het werkt motiverend als leerlingen kunnen zien wat ze hebben gemaakt en hoe ze gegroeid zijn. Verder blijven we feedback geven in Magister. Niet meer elke week, maar wel van tijd tot tijd”, aldus Schoots.

Op het Sint-Janslyceum in Den Bosch zijn de ervaringen uit de afgelopen periode meegenomen in het schoolplan voor de komende vier jaren. De goede dingen zijn behouden, zegt Jean Wiertz: “We gaan inzetten op scholing van docenten op formatief gebied en het toetsbeleid is een speerpunt. Het draagvlak voor formatief leren en toetsen is gecreëerd; nu gaan we het verder uitvoeren. Daarbij is communicatie belangrijk. Leerlingen en ouders zijn gewend om naar cijfers te kijken. Zodra er minder of op een andere manier getoetst wordt, moet je leerlingen en ouders daarin meenemen. Ook dat hebben we van de crisis geleerd”, besluit Wiertz.